

AMICULU SCÓLEI

fóia pentru naintarea invetiamentului si a educatiunei
la Romani.

Ese in tóta Sambat'a. — Pretiulu abonamentului pentru provinciile austriace: pe anu 4 flor., pe siése luni 2 flor. 25 cr., pe trei luni 1 flor., 25 cr.; — éra pentru Romani'a: pe anu 30 piastrii (lei) si pe semestru 16 piastrii. — Pentru inseratiuni se vor respunde 5 cr. de serie. — Abonarea se face la postele c. r. si pela DD. corespondinti.

Despre invetiatur'a publica.

Dreptulu si folósele ei.

Astadi si paganii barbari striga: scóle!
G. Baritiu. 1838.

IV.

Romulu a fostu intemeiatoriulu Romei, si Numa Pompiliu leginitoriulu ei. Ei bine, cu parere de reu, cu o adunca dorere, suntemu siliti a marturi ca in legile lui Numa, nu gasimu nimicu pentru instructiunea si crescerea junimii romane. Vedemu ca inspiratu de nin'fa Egeria, elu regulà ceremonialele religióse, functiunile ponteficiloru, custodiani ai cultului; ale flaminiloru, ministri ai mariloru diei; ale auguriloru, interpreti ai vointiei divine; ale fesciariloru ce preintempinau resbelele nedrepte; ale vestaleloru, cari alese de catra marele preotu din cele mai nobile familie, pastrau foculu perpetuu, paladiulu si dieii penati; ale salianiloru in fine, cari paziau scutul caditu din ceriu si onorau pe dieulu resbelulu prin cantece si dantiuri armate. Elu poprì sacrificiele sangeróse si infacisiarea dieiloru prin icóne de lemnu, de pétra séu de arame. Incuragià agricultur'a; si, in scopu de a regularisá munc'a, reformà calendariulu. Pentru cá fia-care se traiésca in pace pe patrimoniulu seu, Numa impartì poporulu pamentulu cuceritu de Romulu; redicà unu templu bunei-credintie si consacrà otarele proprietatiloru fia-caruia; infiintiandu serbatóri'a Terminalia, devotandu dieiloru infernali pe cei ce aru scóte din pamentu petrele de otaru. Elu impartì pe seraci in nóue corpuri de meseriani si edificà templulu lui Ianu, ale carui porti, deschise, anuntiau resbelulu, ér' inchise, pacea. Éta ce gasimu ca a facutu Numa, dar' nu gasimu nimicu dísu ce ar' fi facutu elu

pentru crescerea poporulu? Istoricii justifica tacerea, lips'a acést'a prin asertiunea ca unic'a ocupatiune, unic'a vocatiune a Romaniloru erá, in timpii primitivi, resbelulu si apoi agricultur'a. Pucina industria si cele-lalte meserie ce posiedeau atunci Romanii, parasite in manule strai-niloru. Romanii luau dreptu rusine a se ocupá de totu ce nu se atingea de armia. Lips'a inse de legi esprese, fù suplinita prin institutiunile politice si religióse ale Romaniloru, institutiuni cari erau pentru densii o scóla perpetua. Astufelu procederile simbolice, ceremoniele sacre si misterióse, esercitiile si viéti'a militaria; moravurile publice, munc'a campului, ocupatiunile casnice, patriotismulu, spiritulu religiosu, credinti'a pentru engajamente, moravurile domestice, frugalitatea si desinteresarea, censur'a publica: éta elementele, agintii la cari trebue se ne adresámu pentru a aflá care erá sistem'a instructiunii si educatiunii romaniloru. Se notamu inse ca la Romani, parintele de familia este totulu! Ori in ce, numai despre densulu se vorbesce, caci se presupunea ca numai elu se afla in casa: femeia, copii, clienti, servi, toti nu suntu de catu lucruri, res, instrumente de munca, persóne fara vointia si fara nume, supuse la atotu puterici'a parintelui. Ei bine, candu capulu familiei, pater familiae, avea o omnipotintia asiá de mare, dreptulu de viétiá si de mórte asupra filorlu sei, ce potea fi copilulu de nu cea mai credinciósa copia a parintelui si domnulu séu? Se-lu cercetamu dar' pe densulu mai de aprópe: Preotu si jude in acel'asi tempu, autoritatea sa e absoluta, elu singuru stà in comunicatiune cu dieii, caci singuru indeplinesce sacra pivata, si cá stepanu, elu dispune de puterea si viéti'a sclaviloru

sei. Cá sociu si-condamna soci'a la mórte déca fabrica chiei false séu calca juramentulu promisú; cá parinte de familia, elu ucide copii reu formati, si vinde pre cei-lalti pana 'n trei dati, mai înainte de a pierde drepturile ce are asupra lorú. Nici versta, nici demnitatile publice nu-lu voru émancipá: Consuli séu senatori, ei potu fi smulsi de la tribuna si de la curia, séu omoriti, asemenea acelu senatoriu complice alu lui Catilina, care fú ucisu de parintele seu. Déca e avutu, elu va dá bani cu unu procentu óre-care; caci parintele de familia trebue se se folosésca de banii sei, si de mosiele sale, si legea lu - va lasá liberu pana si a redicá man'a asupra vietiei datoricului nesolvabile. Dupa mórte nici femeia, nici copii sei, nu potu cere vre o impartasire din averea sa, déca o va lasá prin testamentu unui strainu, caci elu are dreptulu a dispune de lucrulu seu cumu bine-voesce.

Femeia contribuí multu la schimbarea si indulcirea moravuriloru, la amestecarea clasiloru, a averiloru si a familielorú, dar' in o societate atatu de severe disciplinata, femeiele remanu tóta viétia lorú suptu tutela.

La Roma, déca femeia dobindesce vre o parte in eritagiulu parintelui séu sociului seu, ea nu póte déca nu este vestala, nici se instraineze, nici se lase legaturi fara consimtiementulu tutoriului ei, cu alte cuvinte, a sociului, fratelui ei, séu a celoru mai de a própe rudenie barbatesci despre tata, cari se intereséza cá si mostenitorii lorú a împiedecá o vendiare séu unu legatu. Ei mai aveau dritulu de a se opune la maritisiulu ordinariu (coemptio vel cohabitatio). Singuru parintele inse, prin nedarea consimtiementului seu, potea se împiedece maritisiulu solemne (confarreatio); maritisiu, care, nici dupa unu chipu, nu pótea se aiba locu intre unu plebeianu si unu patricianu.

Dreptulu de viétia si de mórte acordatu sociului asupra femeiei sale, in origine nu deriva de catu din maritisiulu patricianu prin „confarreatio“; legea ne ocupandu-se inca de uniunile plebeiane. De indata ce mirés'a a gustatu din aluatulu simbolicu (far), si a trecut pe suptu jugulu carului, de indat'a ce a pusu asulu¹⁾ in cumpana, invocandu dieii penati, pe pragulu casei conjugale, si a pronun-

ciatu formul'a: „ubi tu Gaius, ego Gaia,“ femeia, dupa espresiunea dreptului, cadea „in manum viri,“ si zestrea si persón'a ei, devenia proprietatea, „res,“ sociului. Legea celoru XII table, acordá pentru maritisiulu plebeianu: „coemptio vel cohabitatio,“ aceleasi drepturi sociului asupra femeiei: „usus anni continui in manum conveniebat.“ In casu de dispartienia, sociulu retienea zestrea. Dar' in acea epoca de movuri grosolane si austere, despartirea era necunoscuta ér' matrónele romane nu redicasera pudórei acelu tempiu, ale carui porti se inchideau inaintea femeiei ce ar' fi fostu consacratu de dóue ori misteriele cununiei. Catu despre copii, legea ordiná a se face intre densii o impartieála egale déca parintele moria fara a testá.

Astu-felu era dreptulu ciritiloru, „jus quiritium“. Noi deosebimu aice intreit'a basa pe care se razimá societatea romana atatu de aristocratica: neviolabilitatea proprietatii, drepturile nemarginite si caracterulu religiosu alu capului familiei. Copii cadu in tocmai in planulu depe urma. Candu ei abia aveau insemnetatea, valórea unui lucru, pucina atentiune avea a sacrificá legiuitoriulu.

Viétia domestica era simpla si austera. Nu era lusu; nu era lenevire; stepanulu muncesce d'a valm'a cu servitorii sei; stepan'a tórce in midiloculu femeiloru. Iniasi regin'a Tanacuil si virtós'a Lucretia nu se dau inlaturi dela acésta frumósá ocupatiune. „Candu parintii nóstri, dice Catone, voiau se laude unu omu de bine, lu-numiau muncitoriu, activu, agricultoriu bunu, si acest'a era elogiulu celu mai frumosu.“ Pe atunci ómenii siedeau pe la mosiele lorú, in triburile rustice, cele mai alesc din tóte si nu veniau la Roma de catu in dílele de tergu séu de comisia. La tíera, o dí, unu momentu nu era pierdu. Déca tempulu nu ingadiuá a merge la campu, se lucrá in casa, in curtea mosiei, se curatia staulele, curtea; se repará vestimentele si alte unelte stricate; chiar' in díle de serbatória, se ocupá cu taiatulu maraciniloru, cu curatitulu si udatulu tierineloru, cu vendierea in tirgu a untului si fruptelorú.

„Parintele de familia, dice totu Catone, trebuiá se face bani din tóte, si se nu pierda nimicu: de dá haine nóue, — sagum, ¹⁾ — la

¹⁾ O moneta romana.

¹⁾ Unu vestimentu scurtu pe care-lu portau romanii in resbele.

sclavi, se céra pe cele vechie, spre a face din ele petice; se venda oleulu déca valoréza ceva, si remasitiile vinului si ale graului; se venda boii bestrani, vitiei, meii, carale cele vechie, ferariile netrebuintióse, sclavii bestrani si morbosii; se venda neincetatu: parintele de familia datoresce a vinde, nu a cumperá.“

Dreptulu potestatii parintiesci, alu autoritatii sale, pregatiá Romei nisce supusi devotati. Devenitu cetatianu fiulu aducea statului aceeasi ascultare órba, pe care o dedese tatului seu. „Este unu caracteriu alu societatiilor nice, díce D. Duruy, ¹⁾ cá patriotismulu se fia acolo in ratiune antipodica cu intinderea teritoriului, si cu atá'a mai energicu cu catu fruntari'a inimica e mai apropiata. Acolo omulu apartiene mai multu statului de catu familiei. Elu e mai multu cetatianu de catu sociu séu parinte; é' afectiunile domestice dau pasulu amorii de patria si legiloru ei. A serví statulu, este antai'a religiune a Romaniloru, si in visulu lui Scipione, acea pagina semi-crestina, nemurirea, nu e promisa de catu mariloru cetatiani.“

Religiunea punendu tóte actele vietiei suptu privighiarea divina, adeca suptu acea a ponteficiloru si auguriloru patriciani, nutrindu superstitiunea prin desele interventuni ale dieiloru immultiá si mai multu legaturele ce atasiá pe cetatianu catra statu, si institutiunile sale. La cei vechi, totulu se tiene de religiune, artea, placerile, viéti'a publica si privata, famili'a si statulu. Jocurile si alerгарile se faceau in onórea dieiloru, cantecele erau imne; dantiurile rogatiuni; music'a nisce sante armonie. Cá in seclulu de midilocu, dramele erau nisce pietóse misterie; si de si casele erau acoperite cu paie, totusi statuari'a si architectur'a decorau templele cu diei, in proportiunea puteriloru stapanului.

Nici unu poporu, continua d. Duruy, nu impinse asiá departe religiunea juramentului. Nimicu nu se facea fara acést'a: radicarí de trupe, impartire de pradi, procese, judecati, alergeri, trebi publice, trebi private, vendiari, contracte. Juramentulu é' o garantia pentru buna credintia séu ascultare; pentru dreptate séu fidelitate. La vendiari, cumperatoriulu é' datoriu a pune, in fiinti'a a cinci marturi, cetatiani romani in legiuita versta, in cumpana arame, pretiulu cumperarii, si atingundu cu mana pamentulu, sclavulu, séu boulu ce cumperá,

dícea: acést'a este alu mieu, dupa legea „ciritiloru“, l'am platitu cu acést'a arame intr'adensu cantarita! Dreptulu de a vinde séu de a cumperá prin manceptiune, — manucapere, — fara intervenirea unui magistratu, si fara dovedi in-scrise, é' unulu din privilegiile ciritiloru, si, fara indoie'la unulu din cele mai vechie obiceiuri ale loru. Elu esplicá importantia acelei legi: „Uti lingua nuncupassit, ita jus esto,“ care petrunse atatu de aduncu in deprinderile romaniloru, facundu-i a fi poporulu celu mai fidele parolei sale.

Romanii au ajunsu la culmea maririi loru, nu atatu prin puterea armelor si a cetatiiloru loru, catu prin moravurile si virtutile ce aveau si pe cari, parintii prin o lunga rebdare sciau a le insufliá tinerimii. Parintele é' o planeta in giurulu carei gravitau toti ai lui cá nisce sateliti. Invingutorii lumii onorau, in tempii republicei, fórté multu seraci'a, devotamentulu; patriotismulu loru avé puterea unui simtiementu religiosu. Cateva esemple voru fi de ajunsu. Trei membri ai familiei Deciu si-au datu viéti'a pentru mantuirea armiei. Postumiu si Manliu au jertfitu cate unu fiu disciplinei. Censoriulu Rutilu, realesu la esírea din functiune, convóca intregu poporulu si-lu mustra pentru ca a conferitu de dóue ori uneia si aceleiasi persóne o sarcina asiá de importante. Corneliu Rufinu, de si avuse de dóue ori consulatulu, o dictatura si unu triumfu, este alungatu din senatu pentru multimea vaseloru sale de argintu, lusu cu care calcase masimulu invoitu de lege.

I. M.
(„Romanulu“).

O impresiuna durerósa.

Decandu citescu diarele romane, nu mi s'a intemplatú nice odata, cá se depúnu din mana diariulu cu impresiune mai trista si mai durerósa, cá in diu'a, in care finii epistol'a, ce M. Sa Domnulu Romaniei o adresa catra presedintele ministeriului seu reproducu de „Telegrafulu Romanu“ in Nr. 72 a. c.

Ah, seraca institutiune si educatiune romanéscu, oftai in adunculu sufletului meu, pana candu ómenii voru mai totu esperimentá cu organizarea ta! Acesti ómeni, cari séu ca nu sciu ce este institutiunea si educatiunea unui poporu, caci altaminte aru trebú si cunóscu ca o sistema de invetiatura chiar' rea de ar' fi, dar' fiindu statornica este cu multu mai salutaru si

¹⁾ Histoire romaine.

mai fructifera, decatu experimentele facute in nefinitu cu sistemele de institutiune si de educatiune, fia cele mai bune din lume; séu ca ei sunt maliciosi si inimici la progresulu romanescu, caci altufelu n'aru totu cerne fora se fremente, chiaru cá econom'a cea indaretnica.

Cititoriulu si-va aduce a minte cu catu entusiasmu salutara toti romanii cei buni suirea pre tronulu tiei-romanesci a M. S. Domnului G. Bibescu, si catu de mare erá popularitatea lui. Ma esperimentarea sa spre a esilá din Colegiulu St. Sava limb'a romana natiunale, tendiendu a inlocuí pre profesorii romani prin francesi, si spre a dá institutiunii, o colóre aristocratica, in gra-uintu frecuentarea prin impunerea de tacsá mare — fú de ajunsu cá in cateva lune nunumai se-lu despopulá-rizeze de sevarsítu, ci potemu díce si se lu-faca a in-multí cu unulu numerulu esdomniloru regulamentari. — Ca domnului Bibescu, in sumeti'a sa atosciutóre, nu-ia fostu a minte a indreptá si a corege educatiunea romanésca, precum si-dá aerulu, dícundu ca Colegiulu St. Sava si preste totu profesorii romani cu limb'a loru cea romana nu facu nimic'a, ci chiar' din contra lui i-a pasatu tare a nabusi si innecká romanisamulu si desvol-tarea lui, o dovedimu cu acea fapta necontestabile, ca a respunsu la directorulu de scóle de pre atunci,—carele in naivulu seu zelu de adeveratu romanu, dorindu a scapá romanismulu macaru prin scólele primarie si comunali i presentáse o programa,— in acestu cugetu patrioticu: — „Ce, dóra éراسي vei se-mi impli ulitiele Bucuresciloru de literati romani!“—

Hei bine! esperimentarea Bibescului cu aducerea de profesori francesi, cu esilarea limbei natiunali din Colegiu si cu tacsese sale erá inca o adeverata binefa-cere pre lunga esperimentulu, ce este la rindu a se face acum éراسي cu institutiunea si educatiunea roma-nésca spre mirarea si spaim'a totororu romaniloru bine semtietori! Caci pana candu Colegiulu francesu in Bucu-resci dupa planulu lui Bibescu remanea in centrulu tiei: totu mai erá sperantia ca institutiunea antina-tiunale si desromanitória se va poté inca pa-ralizá prin educatiunea de a casa din partea parintiloru, prin datinele religióse, prin serbatorile natiunali, scurtu prin aerulu romanescu, in care avea se traiésca elevii romani si carele nu li se subtrasese. Dar' pla-nulu proieptatu prin susumentiat'a epistola muta cen-trulu natiunale, smulge anim'a romanismulu din rada-cina, o locéza, o plantéza, in tiéra straina de parte de sórele si caldur'a a totu ce e romanu — si candu? in epoc'a natiunalitatiloru; si din care motive? Caci unii

bursieri nu respundu la justele aceptari ale statului si facu datorii; caci altii, copii tramisi de parinti vani in etate prè cruda prin strainatate si -uita limb'a si dati-nele religióse.

Déca bursierii séu stipendistii statului facu datorii si nu respundu la aceptarea lui, negresitu e unu mare reu; déca copii, tramisi in strainatate intr'o etate prè cruda si-uita limb'a parintiloru si datinele religióse, o credemu si o marturismu ca este celu mai mare reu ce se póte inchipuí — Dar' óre mediloculu de vindecare propusu de autorulu epistolei este elu nimeritu, si óre nu e mai virtosu apa pre mór'a acestui reu, seu o-leiu tornatu in focu, cum díce corespondentele din Bu-curesci alu unui diariu germanu?

Totu romanulu cu mintea sanatósá, dupa marturi-sirea in lune a acestui reu, efectu necesariu si naturale alu directiunii ceigresíte de a tra-mite tinerimea, s sperantia natiunii inca ne-matura spre instruire si educare prin tieri straine, erá in dreptu a se aceptá la alta propunere mai mantuitóre din partea parintiloru patriei.

Aceptámu propunerea inaltiatá la lege: cá se nu se mai tramita tinerii spre educare si invetiare in tieri straine nice chiar' la Francia, déca ei inca nu sunt maturi, déca ei inca nu - si au caracterulu formatu, déca limb'a si mai virtosu religi'a parintiloru loru nu e enco destulu de inradecinata si intarita intr'insii, in catu sa le póta servi de angeru aparetoriu — pre terenulu celu lunecosu alu vietiei academice, de parte de mame, lasati de sine in libertate pentru prim'a óra. Cum! sta-tulu se n'aiba elu santulu si nedisputabilulu dreptu, cá in interesulu esistintii si a' fiuturiulu seu se oprésca prin punerea de lege instrainarea in masa a tinerimii ne-mature pe la institutele afóra din tiéra? — Care statu, afóra de celu romanescu, nu de poporatiunea Romaniei, ci de dieci de milióne, numera adi numái in Francia sum'a de 400 studenti?

Déca vreti, cá tinerii se nu degenereze, déca vreti se formati individualitati si caractere romane, cu o vorba, déca vreti se cresceti o generatiune mai buna decatu noi insine: atunci intemeiati — nu dícu facultati si specialitati romanesci, de si n'ati face nice unu pa-catu si cu acést'a — ci scóle, si anume gimnasia bune, in patri'a vóstra si nu dati voi'a la nimene cá se mérga in strainatate, la facultati si la specialitati; fóra numái la acei teneri, cari, dupa finitul gimnasiulu completu de 8 clasi, voru depune cu succesu esamenulu de maturitate, cari adeca se judeca copii pentru facultati

si viéti'a academica — lóta lumea face asiá, de ce se fimu noi mai cu minte.

Amu apesatu asupr'a dísei, ca se intemeiati in patri'a vóstr'a supt ochii controlatori ai pariniloru si ai gubernului patrioticu anume gimnasia, voiu spune pentru ce.

Scopulu finale a tóta educatiunea si institutiunea nationale — caci de ast'a ne este vorb'a, ajunge cu catu amu fostu cosmopoliti séu nice reci nice caldi — este a desvoltá poterile intelectuali si cele fisice ale tinerului dupa individualitatea sa (cea romana); a-lu impodobí cu cunoscintie care se-lu puna in stare de a poté fi folositoriu stesi, natiunii si patrii sale; a formá caractere romane, ce va se dica: a formá romani, cari se aiba voia tare nenfranta, de feru spre a face numai ce ordina legile domnedieiesci si omenesci, si spre a nu se abate dela implinirea acestei datorii sante pentru nimic'a ce jace sub sóre.

Dar' acestu caracteru nu se póte formá decatu prin clasicitate si religia, prin institutiunea cea natiunale in gimnasia natiunale, ajutata de educatiunea domestica. — De-mi diceti, ca la noi stá famili'a reu si educatiunea acceptata dela parinti si mai reu: in acestu casu necesariu intemeiati internate romane, dirigiata de barbati romani probati si cercati, si supliniti astfel inca-tuva educatiunea domestica ce cata se vina intr'ajutoriu la institutiunea scolastica, prin cea din internate.

Acest'a este mediloculu spre a pune stavila la de-generarea tinerimeii romane prin strainatate; éra nu crearea colegiului romanu proieptatu pentru Parisu — unu planu acest'a atatu de monstruosu, in catu nu ne incapre in minte, ca acel'a se fia esítu din anim'a de romanu a Alesului Romaniloru, ci mai vertosu ne place a crede ca verunu Mefistofele neromanu, inimicu neimpacatu romanului si chiaru numelui Cusa, l'a sioptitu in reutatea sa, cea diabolica.

Altaminte ar' trebui, cá totu romanulu se se im-brace in sacu, se-si presare capulu cu cenusia, si cá altu Ierimi'a se planga lunga riulu Dimbovitiei pierirea Jerusalimului romanescu!

Catone Censorulu.

Oserbatiuni la „Invoirea fundamentala“ a reuniunii pentru infintierea de scóle in comitatulu Dobocei.

(Urmare.)

In oferirea averei §. 1, 5, 6, si in obligarea solidara din §. 7. a comuneloru, vedemu dóue lucruri

fórtre salutare, la cari pe alte locuri pan' acumu nici decumu n'au potutu ajunge. Scimu la cate prevari-cari suntu espuse nunumai interesele imprumutului de statu, dar' peste totu orice averi comunale. Cine su-fulca interesele imprumutului de statu? Nu ne sfiimu a díce, ca cea mai mare parte din judii comunali, notari, solgabirai, s. a. Scie bietulu sateanu d' asta? bá sermanulu, elu séu si-a uitatu d' asta, séu déca - i mai vine in minte si intréba pe diupenulu jude séu pe domnulu notaru, astia-lu espedéza pe sermanulu de nu scie incatro - i usi'a. Mesurile ce le-au luat unele ordinariate pentru pastrarea obligatiuniloru de statu, amu oserbatu ca multu-pucinu suntu fora resul-atu. Dá cumu pecate? Éta cumu: d. protopopu ese in visitare in tractulu seu. Aduna comun'a séu celu pu-cinu betranii satului, si le spune: éta, iubittii miei, n'a- vemu scóle, suntemu de ocar'a si batjocur'a celor'a- lalte némuri straine, ne calca toti in petióre, suntemu obiél'a toturoru; trebuie se ne facemu scóle si se ne damu copii se invetie. Asiá-i maria ta, domnulu te cinstésca, respundu credittiosi, noi suntemu prosti cá vai de noi, toti ne batjocurescu si ne nedreptatiescu, toti ne tragu si ne impingu, déca nu scimu catulusi carte. Asiá-i fii miei, urméza protopoiulu, dar' ne-a venitu rinduéla dela vladic'a, pe cumu v'o fi spusu preutulu d-vóstra in beserica, ca se pastramu si se adunamu camel'a imprumutului ce - amu datu la imperatulu si se ne facemu scóle, si d' aceea dara am venitu se vedu cumu stá lucrulu, ce se facemu. Candu e la ast'a mai toti tacu, unii parte ca nu sciu, alii parte ca nu vreu se scie d' asiá ceva. Intréba protopopulu pe judele, si-lu solicitéza se - i aduca inainte lucrurile. Judele i re- spunde, ca nu le-am capetatu la mana, nu-su la mine, póte-su la d. notaru séu la d. solgabireu, ca nusciu, ca téca, ca punga; si in urma nu poté s' aléga nimica cu elu. Asia-i, caci diupenulu jude cu d. notaru séu sol- gabireu suntu frati de cruce, si manca din unu herbu. Ei dar' ce se mai vedi! Preutulu inca dedese o suma bunicica la imprumutul de statu; si elu n'ar fi vrutu, vedi, se - si dee interesulu pentru scóle, si astu-felu s'a intielesu elu bine cu judele, ca se-lu espedeze pe d. protopopu cumu a venitu. — D. protopopu spune la fóbireu ca éta cumu a amblatu. D. fóbireu fiindu ro- manu de inima, se duce in satu séu chiama pe jude si-lu iá la trii parale, si impertinentulu jude de frica indata i-aci cu tóte lucrurile.

Éta, amati lectori, unu casu, dar' unu casu adeve- ratu. Asiá, si cumu asiá se templa mai pe totendenea

cu interesele imprumutului de stat. Ce le pasa loru de pop'a s'eu de protopopulu, p'acestia i p'orta ei de nasu cumu vreu; apoi fatalitatea mai este, ca pe forte multe locuri popii si protopopii nu voru se-si mai face valu si ura cu omenii pentru asiá ceva. Dar' candu áudu judii etc. ca vine d. cutare dela varmegia, nu sciu incat' o se dee, cá se implinésca mai iute porunc'a d-lui.

Dóue lucruri salutare vedemu dara in §§ amintiti: antaiu, faptic'a oferire a tuturor intereselor imprumutului de stat pentru scóle; a dou'a, scóterea loru din man'a prevaricantiloru si suflucatoriloru. Spunetina, amati lectori, unde, unde mai suntu astu-felu asecurate acéste interese, unde mai bine intrebuintiate decatu aici! Óre pana candu ne certamu noi, (condusi de interese vile personale), ca cumu se ne facemu scóle, — ce se alege d'aceste interese? Respunda toti aceia cari sémena neghina intre noi, si cada pe sufletulu loru respunderea!

Parintii nostri si-au besicatu palmele, si-au ruptu ósele, si-au mancatu viéti'a carandu la lemne, petri si varu pentru palatiile cele cá muntii, scólele si institutetele strainiloru, din care adi fú loru de multe ori suntu persecuati, maltratati si bat'jocuriti, apoi noi óre adi se nu ne damu man'a se ne redicamu bat ar' nisce colibe bune, unde fii se afe adepstire si mangaere, unde de nu de alta se-i bat'jocurésca o mama buna, ér' nu un'a vitréga!

Ce se mai dicu de oferirea diumetate din venituu criseritului de tómná? Pe cele mai multe locuri d'acestu venitu nu se scie nimicu, caci séu nu este séu déca este lu béu betranii satului si judele, si acést'a se templa mai cu sama, unde veniturile comunale pucine cate suntu nu suntu regulate de locu, unde prin urmare nu e casa comunala, si asiá apoi manca care cumu apuca. Dar' fiindu oferitu acumu pe sam'a scólei, eu credu ca deregatoriile competente se voru ingrigi mai cu energia si mai cu cusciantia d'aceste venituri comunale. Éta intr'unu bine este si altu bine!

Ce se mai dicu in urma despre oferirea 1 % din venitululu curatu dupa catastru? Nu potemu si nu ar' trebú se facemu toti astu-felu. Nu mai voi'a ne trebue si nime nu ne va stá'n cale.

Dar' se trecemu acumu la administrarea averei scolastice.

Pentru administrarea averei scolastice vedemu unu senatu (§. 9); se intielege, unu senatu pentru fia-care scóla centrala; séu cu alte cuvinte, fia-care scóla cen-

trale redicata de 42 comune are averea sa separata, senatulu seu separatu; prin urmare cate scóle centrale atatea senate. „Senatulu acést'a," dice §. 9, „se stee din unu directoru si din 8 membri, din unu casieru, unu controloru si unu economu. etc.“ Membrii senatului scolasticu voru fi dupa impregiurari si starea fondului remunerati, dupa cumu suna §. 21.

Parerea nóstra precumu si a altor'a in privinti'a acést'a este, cá intregu comitatulu care a facutu astu-felu de conventiune spre infintiarea de scóle centrale, se aiba unu singuru senatu pentru administrarea averiloru toturgru scóleloru respective. Senatulu acest'a póte fi atunci si din 8 membri etc., dar' si din mai pucini. Astu-felu ne potu fi fondurile scutite d'o suma de remuneratiuni. Casierulu, controlorulu si economulu, bá chiar' si membrii senatului, care negresitu voru avé atunci mai multu de lucru s'ar' poté remunerá mai bine, dar' totusi am fi feriti d'a pierde multi bani pentru remuneratiuni d'aceste. Se punemu ca in cutare comitatu suntu 5 scóle centrale, prin urmare cinci senate, séu 40 de senatori, 5 directori, 5 casieri, 5 controlori si 5 economi, cu totulu 60 de persóne. Acumu vine la remunerare. Fora d'a mai aratá pe degete spuaa-mi oricine: candu vomu pierde mai multi bani pe remuneratiuni: candu vomu remunerá 60 de insi séu 12. Ei dar' fire ar' de lipsa cá se stee chiar' din 12 membri? Sarcin'a cea mai mare cade pe casieru, controloru si economu.

Dar' se vedemu asecurarea averei scolastice pe lunga tóte astea cumu stá? Acésta asecurare e prevediuta prin §. 14. care suna: „Senatulu scolasticu e *in solidum* respundietoru pentru avere etc.“ Totu pentru acest'a mai suntu mesurile prevediute in §§. 12, 16, póte si 26.

Cu tóte astea noi amu fi doritu ceva mai multu pentru asecurarea averei scolastice, noi amu fi doritu din partea tuturor membriloru acestui senatu cautiunare séu intabulare pe avere, séu celu puciuu din partea casirului si-a controlorului.

Acést'a inca este incatu-va unu motivu, din care opináramu mai nainte pentru unu singuru senatu in unu comitatu. Pentru ca ori si cumu in casu de neplaceri, nemultiemiri, chiar' si procedari, cari, pe lunga tóta increderea suntu posibile, este mai usioru si mai lesne a complaná si scóte la cale lucrulu cu unulu de catu cu doi, trei etc.

Mai in colo §. 17, care suna: „Senatulu scolasticu va administrá si impartí si stipendiile, care le-ar' otári.

adunarea reprezentantiloru, cá se se dee din fondulu scólei spre scopulu si in numerulu de adunare defiptu, si in sum'a de dens'a otarita.« Acestu paragrafu inca este unu motivu pentru unu senatu si respective pentru comasarea averei scolastice. Pentruca se póte templá adese ori, cá fondulu unei scóle centrale se nu pótarumpe pentru stipendii nici o para, séu nu ata'a pe catu ar' fi neaperatu de lipsa. Ei! dar' de barbati totu ar' avé lipsa imperativa. — Adi nu are unulu, mane altulu, poimane altulu etc., toti ar' trebui se stee cu manule in sinu, se se uite unulu la altulu si se dee din umeri, ca n'a vemu ce face, nu potemu; din contra comasanduse averea s'ar' poté face stipendii si mai mari si mai mici, si s'ar' poté ajutá teneri pela gimnasii, facultati, universitati, cá se se califice in unu ramu séu altulu. Potemu vedé bine cá pe alte cali pan' acumu cu anevoia se potu ajutorá tenerii cu talente dar' fora midilóce.

Dupa noi, in oferirea averei scolastice si determinatiunile cuprinse in §-lu 17, citatu mai susu, mai jace inca o ideea si-o impregiurare favorabila. Multi pe multe locuri si-sfarma capulu, cumu ar' poté face cá si poporulu se iee parte mai mare la ofertele pentru ajutorarea teneriloru studinti in unu locu séu altulu. Pentruca biet'a intielegintia nu le póte portá totu ea, si éra ea; apoi mai este si aceea fatalitate, ca si care aru mai poté se ofereze facu numai ca de claca, se-si plátésca orechi'a. Multi s'au aflatu nemultiemiti cu desbaterile ce s'au facutu la adunarea generala d' estu tempu a Asociatiunii nóstre, pentru modalitatea, cumu ar' poté ajutorá séu mai adevratu a impartí (pentruca asta éra cestiunea) ajutore la tenerii studinti. Ei! frate e usioru a impartí numai se ai de unde; dar', vedi, ast'a-i necesulu! Érá nemultiemiti dicemu, ca Asociatiunea nu s'a nevoitu se afle o cale, pe care se traga si pe poporu la oferte spre acestu scopu, caci déca cautámu bine si cumpanimu starea lui d'amenuntulu nu este elu asiá de lipsitu pecumu ni-lu inchipuimu noi si ni-lu vaeramu — Éta acésta cale, dupa noi, au aflat'o fratii Doboceni. Cine nu crede celora premise cetésca determinatiunile de sub A si B. cu atentiune si se va convinge. Ér' déca nu e indestulitu cu ele, afle densulu mai bune si i ne vomu inchiná. (Vá urmá.)

Ioane Amosu Commenu.

(Urmare.)

Metodulu limbiloru.

Limbile nu-le inveti pentru aceea ca dóra ele ar'

fi nisce parti ale culturii séu intiepleptunii, nu, ci ele suntu midilócele prin care castigamu si impartesimu cultur'a. Pentru aceea nu trebuie se invetiamu tóte limbile, ce nici nu se pote, dar' se nu invetiamu nici multe, ce nici nu e de folosu, pentru ca astu-felu ne detragemu dela alte obiepte de irsemnătate, ci se invetiamu numai acele care suntu neaperatu de lipsa. Limba neaperatu de lipsa pentru viéti'a casnica este cea materna, pentru comerciu limbile vecine, pentru cetirea scrieriloru vechi cea gréca, arabica, latina, si ebraica. Cea latina este pentru toti invetiati, cea grecésca pentru filologi, medici si istorici, cea grecésca, ebraica si arabica pentru teologi.

Nici nu trebuie se le inveti pe tóte perfectu ci numai pe catu ai lipsa. Limb'a ebraica si grecésca a incetatu d'a mai fi limba de conversare; e destulu peste capu se scimu ebreesce numai celí si precepe.

De altu mentre studiulu limbiloru trebuie se mérga paralelu cu lucrurile, si mai cu sama la tenerime, cá astu-felu ea, ce scie se póta si esprime. Nu trebuie se invetiamu numai cá papagalulu. Vedi Amiculu Scólei Nr. 28. probl. 6. De aici urméza: 1. Cuventele nu trebuie se-le inveti fora d'a nu sci si lucrurile ce in-sémna acelea. 2. Nime n'are lipsa neaparata se scia o limba in totu cuprinsulu ei, si ar' fi unu lucru de risu a te nevoi s'o scii perfectu. Cicerone nu precepea perfectu chiar' nici limb'a cea latina, cu tóte ca o precepea fórte bine. Asiá d. e. elu nu sciá tóte spresiu-nile tehnice ale maestriloru s. a. Apoi la ce se le si fi invetiatu. 3. Copii trebuie se invetie limb'a si sciinti'a numai pe catu au ei de lipsa in starea loru cea marginita, celea lalte trebuie se remana pentru etatea mai matura. Pentru aceea scrierile lui Cicerone nu suntu d' a se dá in man'a copiiloru, pentru ca ele pretindu o cunoscintia de lucruri si o minte desvoltata, cari firesce copii nu le au. O limba n'o poti invetiá d' odata ci nu mai gradatu. Mai antaiu te calaresci pe bétu si apo! te sui pe calu. Insusi Cicerone dice: eu nu potiu se invetiu pe nime a vorbí, déca nu scia elu vorbi. Ce s'atinge de poliglotia séu cunoscuntia mul-
toru limbe, noi dámu unu metodu scurtu si usioru, care se cuprinde in optu regule.

1. Fia-care limba o invétia deosebitu. Invétia mai antaiu limb'a materna, dup' aceea cea latina, cea gréca, cea ebraica s. a. m., un'a dupa alt'a, ér' nu tóte deodata.

2 Pentru fia-care limba-ti trebuie óre-catu tempu. Pentru limb'a matura trebuie 8—10 ani,

pentru ca cunoscinti'a acestea se latiesce in proportiune cu cunoscinti'a lucrurilor. Dupace scii odata lucrurile, facare limba o poti apoi s'o inveti intr' unu anu, séu mai multu séu mai pucinu. Limb'a latina cam in doi ani, cea gréca in unu anu, cea ebraica in o diumatate d' anu, etc.

3. Fia-care invétia-o mai multu din usu decatu din regule, adeca, din audiu, cetitu, recetitu, imitatu si exercitiu.

4. In usu trebuie se te ajuti cu regulele. Acest'a are valóre mai cu sama pentru limbile clasice ce le invetiamu numai din carti, si si despre limbile mai nóue: italiana, francesa s. a. Dar' totusi mai antaiu usulu apoi regulele.

5. Regulele limbei trebuie se fia gramaticale ér' nu filosofice. Ele trebuie se esplíce numai cumu se intempla, ér' nu ca pentru ce se templa. Acést'a se tiene de scrutatiunea filosofica a unei limbe, ce cere o minte cópta, si este lucrulu filologiloru si filosofiloru.

6. Norm'a dupa care suntu d'a se dá regulele unei limbe nóue, trebuie se fia limb'a cunoscuta mai de inainte, astu-felu catu se se arate numai diferenti'a ce este între limb'a áceea si acést'a. A repeti totu mereu cele ce suntu comune in ambele limbi, numai e for' de nici unu folosu, dar' toigma stricatiosu. Astu-felu in limb'a gréca nu e de lipsa se repetiesci regulele despre nume, verbe, casuri, tempuri etc. pentrucu nu contienu nemica nou. Numai aceea trebuie insemnatu, in ce limb'a acést'a (gréca) diferescce de cea latina invetiata mai inainte. Astu-felu tóte le inveti mai iute, mai acuratu, apoi le si tienu mai bine in minte.

7. Exercitiile in o limba nóua trebuie se se invertésca pe lung' o materia cunoscuta. Atunci n'ai alt'a de lucru decatu se iai sam'a ce insémna cuvintele si cumu suntu legate la olalta.

8. In tóte limbile se te tieni numai d'o metoda, atatu candu inveti tu insuti, catu si candu inveti pe altulu. Antaiu exercitiile apoi regulele.

Nu e de lipsa se inveti tóte limbile in o forma de perfectu. Mai multa diligenti'a pune pe limb'a materna si latina.

Aceste suntu ideile lui Amosu Comnenu pentru studiulu limbelor. Firesce ele suntu intogmite in unu modu generalu, si totu d'odata dupa spiritulu si cerintiele tempului in care a vietuitu elu. Noi inse cu aplicare la romani trebuie se oserbómu urmatórele.

Déca luamu studiulu limbelor din punctu curatu scientificu, urméza se invetiamu adi pe lunga cea materna: limb'a gréca, latina, italiana, francesa, spaniola, germana, si englesa, lasundu d'o parte cea arabica si ebrée. Ei dar' cati suntu cari se-si faca capulu calindaru cu atatea limbe? Candu scimu ca nu e lucru mai uritosu de catu a invetiá limbi. — Pentru romani, dara in intielesu scientifici, este ne aparatu de lipsa limb'a latina, din cele romanice antaiu cea italiana, apoi francesa. Ceea germana de securu ca n'o potemu eschiude; ea este unu oceanu in care suntu versate sciintiele totororur tempuriloru, si in care affi orice postesci. Atata inse este fatalu ca adese ori cu studiulu acestei limbe ne intortocamu a nóstra, pre candu cu cele romanice ne-o desvoltamu si i damu aeru si gratia. Studiulu limbelor romanice care pentru romani, potemu dice, este o jucareia, lu-recomandamu din anima tenerimei nóstre.

(Vá urmá.)

E c h o.

Muntii falnicu esi inaltia
Fruntea loru pana la nuori,
Si de bradii loru s' acatia
Vulturii sfasietori.

Se strecóra in tacere
Pintre stance unu isvoru,
Unde-adapa cu placere
Turma sa unu bietu pastoru.

Pe verdétia se asiedia
Si incepe a cantá;
Éra echo repetéza
Peste muntii cantarea sa.

„Am o turma fórté mica,
Dar' cu dens'a-su multiemitu
N'am nevoia de nimica,
Me potiu dice fericitu.

„Nu gandescu la avutiá,
Nici la nume sunatoru,
Numai cerulu se me tíia
Liniscitu voescu se moru.

„In acésta vale muta
De nimicu nu suntu lipsitu.
Viétia mea fiindu placuta
Eu suntu fórté multiemitu.

„O voi! carii cu mania
Sórtéa vósta blastemati,
De vreti bine se ve fia
In aceste vái intrati.

„Ca'n orasiu déca vreodata
Vre unu bine voi semtíti;
Vine tempulu alta data
Candu cu plansu-lu resplatiti.

M. Zamfirescu.